

Het verleden afgestoft: zo wordt geschiedenis (weer) leuk

Ineke Mahieu. (2011). *De jongen met de vulpen*. Houten: Van Holkema & Warendorf. Isbn 978 90 475 1936 2, € 14,99, 159 blz.

Aline Sax & Caryl Strzelecki. (2011). *De kleuren van het getto*. Wielsbeke, België: De Eenhoorn. Isbn 978 90 583 8736 3, € 19,95, 171 blz.

Stormvaart, Ijsbarbaar, Niets meer te verliezen, Nova Zembla, Gladiator, Sector 20, Schaduwliefde, het is zomaar een greep uit de vele titels van historische jeugdverhalen die in 2011 het licht zagen. Onze collega's voor het vak geschiedenis mogen tevreden constateren dat het verleden zichtbaar leeft. En de neerlandici onder ons kunnen opgelucht ademen. Want de meeste uitgaven zijn heel behoorlijk van kwaliteit en zullen zeker niet mistaan op de leeslijsten in de onderbouw. Ik neem twee titels nader onder de loep.

Kinderwetje van Van Houten

Om te beginnen het nieuwste boek van Ineke Mahieu (1959). Mahieu schreef onder meer *Overal water* (Van Holkema & Warendorf, 2010) over de watersnoodramp van 1953 en koos ook ditmaal voor een onderwerp uit het verleden. In *De jongen met de vulpen* schrijft ze over het Kinderwetje van Van Houten (1874) en de impact die de nieuwe regelgeving had op het leven van een arme jongen in de tweede helft van de negentiende eeuw.

Pijke Slim (11) doet zijn naam eer aan. Dankzij zijn moeder heeft hij leren lezen

en rekenen toen hij nog heel klein was. En toen hij oud genoeg was, zorgde zij ervoor dat hij dagelijks naar school ging. Dat is een ongekende weelde voor een arme plattelandjongen in de tweede helft van de negentiende eeuw. Peer, zijn stiefvader, vindt echter dat Pijke genoeg heeft geleerd en dat het hoog tijd is dat de jongen zelf zijn kost verdient.

Als Famke, Pijkes moeder, ziek wordt, gaat het mis. Zij verhuist naar een tante aan de kust, niet ver van Den Haag. Peer ziet zijn kans schoon en hij dwingt de jongen voortaan op het land te werken. Van leren komt helemaal niets meer. Binnen korte tijd verkoopt Peer alle bezittingen van Famke en hij verbrast de opbrengst aan drank. Famke overlijdt uiteindelijk aan de gevolgen van tuberculose. De enige tastbare herinnering die Pijke nog aan zijn moeder heeft, is een vulpen, een voor die tijd kostbaar en uniek instrument dat zij ooit had gekregen voor bewezen diensten in de tijd dat ze nog werkte als dienstmeid bij een rijke familie in Groningen.

Als Peer op zekere dag vertelt dat Pijke verhuist naar Den Haag, waar hij in de kost en in de leer mag bij een rijke handelaar, kan hij zijn oren niet geloven. De heer Emmerdeur zal hem verder onderwijzen; Peer heeft daar flink voor betaald. Het lijkt te mooi om waar te zijn en dat is het ook. Nadat Pijke met zijn moeders vulpen in zijn zak is aangekomen in de grote stad, blijkt al snel dat er van leren helemaal niets komt en dat zijn stiefvader hem heeft voorgelogen. Hij moet aan het werk als sigarendraaier bij

Emmerdeur om zo een oude schuld af te lossen. Emmerdeur is een wreed en hardvochtig mens en er breken barre tijden aan voor de hoofdpersoon. Maar Pijke is een schrandere jongen...

De jongen met de vulpen is een heerlijk, goed geschreven, spannend en meeslepend verhaal voor leerlingen in de brugklas en het tweede leerjaar. De auteur creëert een historisch decor dat qua sfeer en thematiek nog het meest doet denken aan Dickens' *Oliver Twist*. Verschillende verhaalfiguren zoals Samuel van Houten en Hendrik Mesdag hebben echt bestaan. Interessant ook voor de docent geschiedenis die het thema kinderarbeid en de feiten over het Kinderwetje van Van Houten voor zijn leerlingen wil illustreren.

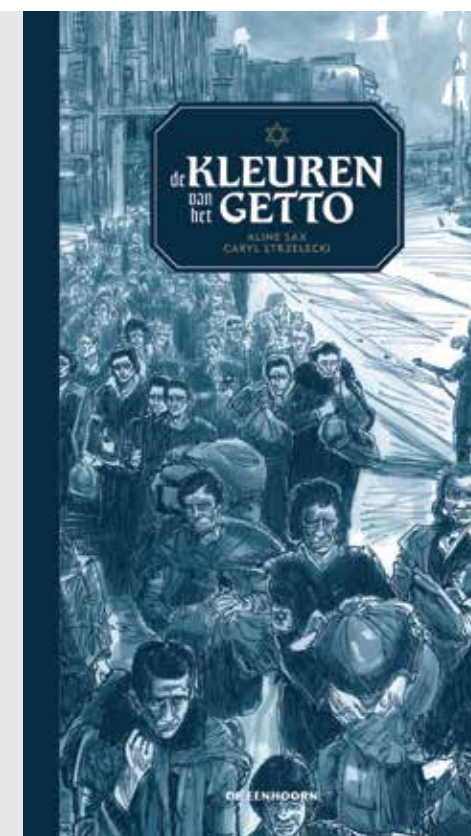
Warschau

Dan een uitstapje naar onze zuiderburen. De Vlaamse auteur Aline Sax, van huis uit historica, ging voor haar nieuwste boek de samenwerking aan met illustrator Caryl Strzelecki. Het werd een verhaal over het getto van Warschau ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Het zullen mede de roots zijn van Strzelecki (hij heeft een Poolse vader) die het tweetal inspireerden tot het maken van een jeugdboek over een zwarte bladzijde in de Poolse geschiedenis. De wijze waarop ze dit deden, getuigt niet alleen van groot vakmanschap, maar dwingt tevens respect af. Hun uitgave kreeg de vorm van een *graphic novel*. Dat lijkt een prima zet, want de striproman mag zich vooral ook onder de jeugd verheugen in een toenemende mate van belangstelling.

De Joodse Misja groeit op in de Poolse hoofdstad Warschau. Hij maakt mee hoe in oktober 1940 het stadsdeel waarin hij met zijn familie woont, wordt omgevormd tot getto. Alle Joden uit de stad en omgeving worden opgehokt. Ziektes, honger en deportaties roeien de bevolking langzaam uit. Op een dag merkt Misja op de muur een parkiet op. Te midden van de grauweheid van het getto steekt de vogel met al zijn kleuren schril af tegen zijn omgeving. 'De parkiet keek me aan. "Ik hoor hier niet. En jij ook niet," leek hij me te zeggen. Hij spreidde zijn vleugels en vloog over de muur. Weg.'

Misja vraagt zich af of hij net als de vogel ook de vrijheid tegemoet kan vliegen. Via het riool lukt het hem het getto te verlaten. Aan de andere zijde van de muur steelt hij voedsel voor zijn familie. De heimelijke uitstapjes blijven echter niet onopgemerkt en de nazi's houden het ondergrondse rioolstelsel voortaan scherp in de gaten. De situatie wordt

steeds nijpender. Janina – Misja's zus – keert na een nachtelijk uitstapje, net als de parkiet, niet meer terug.

De ontmoeting met de rebelse Mordechai Anielewicz zorgt voor een ommekeer. Misja wil niet langer lijdzaam toezien en berusten. Hij sluit zich aan bij het ondergrondse verzet. Vanuit de commandobunker in de Milastraat worden in het diepste geheim acties voorbereid tegen de nazi's. Zodra bekend wordt dat het getto ter gelegenheid van Hitlers verjaardag zal worden ontruimd, bereidt Mordechai zijn kameraden voor op het onvermijdelijke. 'De overmacht is te groot. We strijden om onze eer. Er zijn twee manieren om te sterven: de waardige dood in het gevecht of weerloos voor een executiepeloton of in de gaskamers.'

In de strijd die volgt, komen vrijwel alle verzetstrijders om het leven. Een moegestreden en lamgeslagen Misja is ten einde raad. Hij zakt ineens tegen de achtergevel van een kapot geschoten huis en bereidt zich voor op de dood.

Fromka, een medestander uit het verzet, haalt hem over om te vluchten. 'De anderen zijn niet voor niets gestorven. We moeten een uitweg vinden en iedereen over hen vertellen.' Vanaf de plek waar hij de parkiet voor het eerst had gezien, vliegt Misja samen met Fromka door het riool het getto uit.

De kleuren van het getto is een verhaal dat na lezen onder je huid gaat zitten, niet alleen vanwege het dramatische onderwerp, maar vooral ook door de indringende, levensechte manier waarop de hoofdpersoon wordt geportretteerd. Je voelt zijn machteloze woede en net als Misja beseft je dat het uiteindelijk allemaal niet voor niets mag zijn. De vermoorde Joden in Warschau hebben recht op een gezicht. Hun geschiedenis moet verteld worden, ook zeven decennia na dato.

De chemie tussen Sax en Strzelecki is van een zeldzame orde. De krachtige, steeds weer trefzekere illustraties vullen de poëtische teksten op zo'n vanzelfsprekende manier aan dat je haast vergeet een beeldroman in handen te hebben.

De verschijning van de parkiet vormt een enorme tegenstelling met de somberheid en grauweheid van het bestaan in het getto. Niet voor niets werd de bundel geheel gedrukt in zwart-wit. Het vrolijke, speelse dier staat symbool voor de vrijheid en herinnert Misja aan een leven zonder uitbuiting en onderdrukking. Ik vraag me af of de makers en de uitgever voor een moment hebben overwogen de tropische vogel af te beelden in al zijn originele kleurenpracht (p. 44). Het had het contrast nog meer zeggingskracht gegeven.

Kortom, zeer de moeite waard voor lezers van twaalf jaar en ouder. ■

Rob van Veen

Voor meer informatie over deze, maar ook andere jeugdboeken, zie <www.eenboekjeopen.nl>.